

Ірина Борбенчук

Кандидат філологічних наук, доцент
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-3531-6884>
borbenchuk.ira@gmail.com

Микита Марков

Здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Київ, Україна
<https://orcid.org/0009-0007-8260-8691>
markov.nikita.cookie@gmail.com

ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ В ПУТІВНИКУ “A GIRL IN THE KARPATHIANS” МЕНІ МЮРІЕЛ ДОВІ

У статті розглядаються лінгвокультурні реалії Гуцульщини, описані в путівнику шотландської мандрівниці Мені Мюріел Дові (1867–1945), та особливості їх відтворення в англомовному тексті. Під час дослідження було встановлено, що історія подорожньої літератури бере свої початки з Античності (описи мандрів заради торгівлі, колонізації, лікування, участі в Олімпійських іграх) та формує традиції в Середньовіччі (географічні відкриття, поширення християнства й паломництво). У подальшому був випрацюваний специфічний стиль мандрівних розповідей, які допомагали безпечно пересуватися новими територіями, передавали колорит далеких земель й захоплення архітектурою тощо. Врешті був розроблений інструментарій (туристична термінологія, спеціальні лінгвальні засоби) й з'явилися такі поняття, як путівник, травелог, туризм, туристичний дискурс. Установлено, що путівник М.М. Дові є проявом гендерної свідомості та бажанням відстояти соціальне й політичне становище жінок у суспільстві. Для впливу на аудиторію авторка вдається до художності, експресивності й метафоричності, завдяки яким описує враження від побаченого, робить філософські висновки, заохочує пізнавати світ. Проаналізовано лінгвальні засоби, які залежать від прагнення авторки позначити власний маршрут й відобразити соціально-культурні явища (топоніми), назвати імена людей, що зустрілися під час подорожі (антропоніми), описати нові явища й утворити цікаві метафори (неологізми), відтворити особливий тон, який додає ніжності, зменшувальної ознаки чи іронії (демінутиви). Надзвичайно увиразнюють мовлення й передають місцевий колорит такі лексичні засоби, як аугментативи (надмірна величина предметів), пейоративи (висміювання певних епізодів), діалектизми (підкреслення унікальності й автентичності). Стилістичні засоби (метафори, епітети, порівняння, гіперболи) увиразнюють мову й дозволяють розширити спектр знань про естетичний і художній талант авторки. Підсумовано, що путівник розкриває унікальний стиль М.М. Дові та відображає провідні тенденції літературного процесу свого часу.

Ключові слова: лінгвокультурні реалії; література подорожей; путівник; травелог; Гуцульщина.

1 ВСТУП

Постановка проблеми. Сьогодення пропонує великий вибір гаджетів, які стали частиною повсякденного життя й допомагають орієнтуватися на місцевості, прокласти найкоротший шлях, простежити напрямок, побувати в будь-якому краю на відстані. Значну роль у туристичній галузі відіграє різножанрова література (мандрівні романи, туристичні путівники, травелоги, онлайн-щоденники, рекламні проспекти тощо), що доповнює й розширює можливості людини у пізнанні світу. Актуальність дослідження зумовлена появою в українському просторі авторів, які створюють мандрівну літературу про рідну землю, чим

поширюють знання про матеріальні й духовні надбання українців та поживають науковий дискурс з цього питання. Слід зазначити, що у к. XIX ст. один із перших путівників про Гуцульщину був написаний англійською мовою шотландською мандрівницею Мені Мюріел Дові (1867–1945), яка самостійно здійснила далеку подорож, чим сколихнула колективну свідомість співвітчизників і привернула увагу до проблем жінок у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постать і творчість письменниці М.М. Дові викликали бурхливі обговорення в іноземних наукових колах ще за її життя та продовжуються дотепер (J. Adams, G. Cunningham, S. Forward, P. French, A. Leluan-Pinker, T. MacDonald, L. Pykett, B. Rodgers, H. Small.). В українських студіях публікації про авторку почали з'являтися після 1994 року у контексті історії й культури гуцульського краю (Р. Клим, І. Сеньків, П. Сіреджук), специфіки відтворення Гуцульщини в англійській літературі (М. Антоневич, М. Васильчук). Варто відмітити наукові розвідки, присвячені дослідженню путівників і літератури подорожей (Л. Божко, К. Диса, В. Осьмак, В. Прима), історії розвитку травелогів (Н. Білецька, П. Білоус, Ю. Богдан). Важливим для аналізу стало залучення наукових досліджень, де розглядаються питання своєрідності вживання лексичних і стилістичних засобів у художніх текстах (Р. Боньковський, О. Мороз, М. Наливайко, В. Самойленко, О. Черноус).

Мета дослідження полягає в тому, щоб визначити лінгвокультурні реалії Гуцульщини в англомовному путівнику «A Girl in the Carpathians» М.М. Дові та пояснити їх відтворення у тексті за допомогою лінгвальних засобів. Це передбачає виконання таких завдань:

- систематизувати знання про мандрівну літературу й особливості її написання;
- розкрити життєві принципи М.М. Дові, які визначили індивідуальний стиль авторки;
- проаналізувати мовні засоби на позначення лінгвокультурних реалій та їх семантичне наповнення.

2 МЕТОДИ

Матеріалом дослідження є англомовний подорожній щоденник «A Girl in the Carpathians» авторки М.М. Дові, написаний у 1891 році, та його український переклад, зроблений Надією Марчук. Для проведеного дослідження використано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення. Для визначення національної картини світу й виявлення етнокультурного колориту Гуцульщини XIX століття застосовано лінгвокультурологічний метод, для пояснення авторського задуму й розуміння контексту досліджуваних явищ – метод інтерпретації.

3 РЕЗУЛЬТАТИ Й ОБГОВОРЕННЯ

Поява мандрівної літератури бере свої витoki з часів, коли давні греки і римляни почали робити нотатки про подорожі, які здійснювали заради торгівлі, освоєння нових територій, відвідування цілющих місць, участі в Олімпійських іграх. Середньовічні тенденції (географічні відкриття, поширення християнства, паломництво до святинь, наукове спілкування) сприяли розвитку окремого прозового жанру (житія, листи, подорожні записки), який залучив значну кількість читачів і змусив авторів не обмежуватися сухими фактами, а прикрашати тексти такими мовними засобами, що могли викликати емоції та урізноманітнювати історії (Божко, 2014; Диса, 2017). Путівником вважається «друкована книга, електронний чи аудіовізуальний довідник, який присвячений певній країні чи місту, містить інформацію щодо географічних, історичних, культурних особливостей країни, її пам'яток, наявних видів проживання, харчування, транспорту та розваг і зазвичай супроводжується ілюстраціями, схемами, картами» (Прима, 2015, с. 152). В україністиці традиційно використовують поняття травелог або тревелог (від англ. “travelogue”) у двох значеннях: «у широкому як узагальнююча назва для творів, пов'язаних з мандрами, та в більш вузькому значенні – як термін для подорожніх нотаток» (Богдан, 2018, с. 178). Враховуючи туристичну спрямованість такої літератури, визначають наступні функції травелогів: інформативну, рекламну, ілюстративну, експресивну, персуазивну, оцінну (Прима, 2015,

с. 153–154).

Власне, привертають увагу й постаті авторів, які часто самі були мандрівниками і в такий спосіб ділилися досвідом, враженнями від побаченого, проявляли письменницький хист. Примітно, що сім'я М.М. Дові займала високе становище в суспільстві, а письменниця з ранніх років освоїла заняття, які не асоціювалися із жіночими стереотипами (стріляла із рушниці, виконувала важку роботу, вправно надавала медичну допомогу), й вирізнялася чіткими феміністичними поглядами, які пізніше сміливо висловлювала під час публічних виступів та у власних творах. Вона писала: «Той, хто читає мої романи уважно, побачить, що вони є дослідженнями настільки правдивими, наскільки я змогла їх зробити, про жінок, які вчинили досить гротескний безлад, намагаючись перебудувати життя» (Adams, 2015, р. 327). У путівнику “The Girl in the Carpathians” авторка правдиво розказала, як виходила із небезпечних ситуацій, рятувала інших і лікувала себе, свідомо обирала дискомфорт заради незабутніх вражень і емоційного наповнення (Pykett, 1992; Small, 1995). Разом з тим, її твір не є етнографічною працею, а скоріше художньо-документальною оповіддю, де передано «читачеві, який нічого не знає про Гуцульщину, атмосферу власного здивування» (Васильчук, 2020, с. 60).

Цікавість до путівника можна викликати тим, щоб на лексичному рівні сформулювати довкола певної країни або місця приємну й затишну атмосферу, яка розрекламує й переконає читача відвідати згадувану місцину. М.М. Дові у своєму творі змалювала незвідану для британців Галичину й зуміла передати лінгвокультурні особливості її жителів. Під час дослідження тексту було виокремлено такі лексичні засоби:

– топоніми, які позначають місцевість і маршрут (**річки**: *Dzwina, Dnieper, Prut*; **міста**: *Delatyn, Mikuliczyn, Kolomyja*), та з перших рядків занурюють у неповторний гуцульський світ (“*I don't think we're much good," said the Dzwina to the Dnieper, "because we're so flat and quiet, and anybody can get across us in any sort of a boat." The Dnieper said nothing.* – «Я не думаю, що ми достатньо гарні, – сказала Двіна до Дніпра, – бо ми такі рівнинні і спокійні, і кожен може перетнути нас на будь-якому човні». Дніпро нічого не відповів);

– антропоніми, які називають людей (*Wasył, Anna, Paulinchen, Mathilde, Iwan*). Однак в окремих випадках авторка навіть дає пояснення іменам (*The servant-girl was called Ulanno, but Olena is, I am told, the correct spelling of the name.* – Дівчинку-служку звали Улляною, тобто Оленою – так правильно пишеться її ім'я, як мені сказали);

– неологізми, які більш влучно описують те чи інше поняття завдяки перекиданню кластеру іменників у препозицію й утворенню великого прикметника (*...I addressed myself with... dignity, coolness, and a somewhat off-hand-not-to-be-trifled-with manner would, I fancied, meet the case.* – ...я говорила з почуттям власної гідності, незворушно, **серйозно і без зайвих заморочок**, здавалось мені тоді, – по-діловому, як воно й мало бути);

– демінутиви додають ніжності й зменшуваності (*Men and women, grown in the same conditions of air, light, and nutriment, will be found of equal gifts if they be compared.* – Чоловіки та жінки, які вирости в одних і тих же умовах: повітря, світло, харчування – виявляються обдаровані **однаковінько**, якщо їх порівняти...). Проте у перекладі путівника можна спостерігати, як вони створюють милозвучність й іронічно, навіть з гумором змальовують конкретну ознаку (*One of them discovered a piece of waste land, so to speak, upon my person... – Одна блощиця знайшла на мені латочку, так би мовити, незасадженої землі...);*

– аугментативи на позначення згрубілості й потворності вживаються рідко, передаючи претензійність або невдоволення авторки (*...a tall man... came down the road, greeted us, was introduced to me, and at once swept the consumptive lodger from the bench to usurp it himself.* – **Чолов'яга** зійшов з дороги, привітався, був мені відрекомендований, і відразу ж посунув туберкульозника з лавки, щоб самому її узурпувати);

– пейоративи, які в тексті позначають не лайку, а скоріше мають негативну семантику. Крім метафоризації й саркастичних порівнянь такі лексеми підкреслюють неоковирність суспільних норм й висміюють певні епізоди подорожі (*1. ...curious and eager populace.* – ...натовп допитливих **випріщак**; *2. He kept his materials in a room near mine... – Він зберігав*

свої **причандали** для малювання в кімнаті біля моєї);

– діалектизми, що відображають характери героїв і стилізують мову, зустрічаються у тексті часто. Попри той факт, що лексеми переважають саме в українській версії путівника, М.М. Дові також використовувала діалектизми англійською, щоб підкреслити місцевий мовний колорит (1. *It went some seven miles into the country with a jangle of some great bell, and brought in the peasant people and their **clean country stuff***. – Залізнична гілка тяглась тут миль на сім углиб країни поміж селами і привозила селян із їхньою **городиною** та іншими продуктами – **базарувати**; 2. *Ulusia laughed too, showing her pretty teeth, and Wasyl **rocked to and fro against the wall** in his discordant, half-controlled boy's guffaws*. – Улуся теж розсміялася, показуючи свої гарні зуби, і Василь **гуцався об стіну**, гизикаючи).

Не менш важливим є використання мовних тропів у путівниках, позаяк саме вони допомагають гіперболізувати й метафоризувати і без того ідеальний світ, про який ідеться мова (Прима, 2021, с. 91–92). У досліджуваному тексті найчастіше зустрічаються:

– метафори, які роблять путівник більш захопливим читивом (1. *...I explained to my publisher that **I had never been within paw's-length of a bear**...* – ...доводилося пояснювати, що **я ніколи не потрапляла у лапи до ведмеда**...; 2. *...was burying a table beneath some blue checked material, and **hanging over it with the scissors**, so I was called upon to express myself on dressmaking*. – ...розстелила на столі синю клітчасту тканину й **чаклувала над нею з ножицями**, тому мене покликали проявити себе в шитті одягу);

– порівняння, завдяки яким підкреслено красу (...*town of Kolomyja (Kolomea), which lies, white and shining in the sunlight, on a green plain beside the Prut river, **like a pearl washed from the riverbed***. – ... містечко Коломия, яке розкинулося на зеленій рівнині біля річки Прут, **таке біленьке й осяйне, як перлина, вимита з річки**) та цілющі властивості природних ресурсів краю (*Fine **white river-sand**, easily superseding every other material, was delicious to wash with, and left arms like satin that **would not have shamed a nymph***. – Було добре пошарувати долонями **дрібний білий річковий пісок**, який легко стирає будь-який бруд і **робить шкіру рук атласною, як у німфи**);

– епітети використані для опису об'єктів й передачі таких внутрішніх почуттів, як захоплення, роздратування, розчарування (...*East Galicia boasts a history whose **picturesque ups and downs, lightning quick changes, and sensational incidents**...* – Східна Галиція може похвалитися історією, в якій **неймовірні підйоми і падіння, блискавичні зміни та сенсаційні інциденти**...);

– гіперболи підсилюють власні емоції, як-от втому від надзвичайно спекотної погоди (*There blew almost always a searching wind, which burned and browned better than **the fiercest sun and many patent ovens***. – Тут майже завжди був вітер, який обпалював сильніше, ніж **найлютіше сонце** чи безліч відкритих печей) або ж бажання прикрасити прозу життя (... *the artist would borrow a cigarette paper with **profuse apologies***. – ... художник позичав у мене сигаретний папір **із тисячами вибачень**).

Як бачимо, мандрівна література є невичерпним джерелом для лінгвістичних досліджень, які дозволяють прослідкувати розвиток мови, та літературознавчих пошуків, які розширюють знання про ідіостиль автора й фіксують тенденції літературного процесу конкретного часу.

4 ВИСНОВКИ І НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Лінгвокультурні реалії, характерні для гуцульських земель ХІХ століття, були правдиво описані М.М. Дові у вигляді мандрівних нотаток із дотриманням подорожнього жанру, що мав на меті не лише розказати про незвідані місцини, але й передати внутрішні відчуття від побаченого, заохотити пізнавати світ. Авторка зуміла викликати інтерес до путівника у наукових і світських колах емоційним наповненням тексту, історіями про свою стійкість, змалюванням колориту Гуцульщини. Для відтворення національних особливостей вдається до використання лексичних засобів (оніми, неологізми, демінутиви, діалектизми), які передали

неповторність далекого краю, що має свою історію, культуру, звичаї. Важливу роль у тексті відіграють стилістичні засоби (метафори, епітети, порівняння, гіперболи), які увиразнюють мову й розширюють знання про естетичні вподобання письменниці. Перспективним видається подальше дослідження творчості М.М. Дові у лінгвістичному, культурному й гендерному контексті, що сприятиме розкриттю її індивідуального стилю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Богдан, Ю. (2018). Розвиток мандрівної літератури в Україні. *Південний архів (Збірник наукових праць. Філологічні науки)*, (74), 178–182.
- Божко, Л.Д. (2014). Література подорожей і туризм в історико-культурному контексті: епохи Відродження та Середньовіччя. *Культура України* (47), 98–108.
- Боньковський, Р. (2017). Сербські аугментативні субстантивні деривати з питомими суфіксами. *Проблеми слов'язознавства*, (66), 235–244.
- Васильчук, М.М. (2020). Повість Мені Мюріел Дові «Дівчина в Карпатах» (1891) як зразок «гуцульської» мандрівницької прози. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VIII(71): 240, 58–61.
- Диса, К.Л. (2017). Путівник як дзеркало смаку: естетичні судження на сторінках київських путівників зламів XIX–XX ст. *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки*, (194), 47–59.
- Дові, М. М. (2020). *Дівчина в Карпатах* (Н. Марчук, пер. з англ.). Априорі.
- Прыма, В.В. (2015). Англомовний путівник як різновид туристичного дискурсу. *Записки з романо-германської філології*, Вип. 2 (35), 151–156.
- Прыма, В.В. (2021). Дискурсивне дослідження текстів англомовних туристичних путівників по Україні. *Записки з романо-германської філології*, Випуск 1 (46), 89–94.
- Самойленко, В.В. (2020). Специфіка використання деминутивів у сучасних творах для дітей. *Закарпатські філологічні студії*, 13(1), 104–107.
- Чорноус, О.В. (2021). Антропоніми як базові складники онімної системи. *Записки з українського мовознавства*, (28), 138–148.
- Adams, J. (2015). Méné Muriel Dowie: The "Modern" Woman of Choices. *English Literature in Transition*, 1880–1920. Volume 58, Number 3. 313–340.
- Dowie, M. M. (1892). *A Girl in the Carpathians*. G. Philip. <https://archive.org/details/girlinkarpathian00dowi/page/14/mode/2up>
- Pykett, L. (1992). *The Improper Feminine: The Women's Sensation Novel and the New Women Writing*. London and New York: Routledge.
- Small, H. (1995). *Introduction to Gallia*. London: Everyman.

REFERENCES

- Bogdan, J. (2018). Travel Literature Development in Ukraine. *Pivdennij Arkhiv (Collected Papers of Philology)*, (74), 178–182. [In Ukrainian]
- Bozhko, L.D. (2014). Travel literature and tourism in a historical and cultural context: the Renaissance and the Middle Ages. *Culture of Ukraine*, (47), 98–108. [In Ukrainian]
- Bonkovsky, R. (2017). Serbian Augmentative Substantive Derivatives with Vernacular Suffixes. *Problems of Slavonic Studies*, (66), 235–244. [In Ukrainian]
- Vasylchuk, M. (2020). Story of Meni Myuriel Dovey "A Girl in the Carpathians" (1891) as a sample of Hutsul travelling prose. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VIII(71), Issue: 240, 58–61. [In Ukrainian]
- Dysa, K. (2017). Guidebook as a Mirror of Taste: Aesthetic Judgments in Kyiv Guidebooks of the Turn of the 19th–20th Centuries. *NaUKMA Research Papers. History*, (194), 47–59. [In Ukrainian]
- Dowie, M. M. (2020). The girl in the Carpathians (N. Marchuk, Trans.). A priori. [In Ukrainian]
- Pryma, V. (2015). English guide books as a genre of tourism discourse. *Writing in Romance-Germanic Philology*, 2 (35), 151–156. [In Ukrainian]
- Pryma, V. (2021). Discourse Investigation of texts of English Tourist Guidebooks to Ukraine. *Writing in Romance-Germanic Philology*, 1(46), 89–94. [In Ukrainian]
- Samoilenko, V. (2020). Specifics of the Use of Diminutive Forms in the Modern Children's Literature. *Transcarpathian Philological Studies*, 13(1), 104–107. [In Ukrainian]
- Chornous, O. (2021). Anthroponyms as basic components of the onymic system. *Zapysky z ukrains'kogo movoznavstva*, (28), 138–148. [In Ukrainian]
- Adams, J. (2015). Méné Muriel Dowie: The "Modern" Woman of Choices. *English Literature in Transition*, 1880–1920. Volume 58, Number 3. 313–340.
- Pykett, L. (1992). *The Improper Feminine: The Women's Sensation Novel and the New Women Writing*. London and New York: Routledge.
- Small, H. (1995). *Introduction to Gallia*. London: Everyman.

Iryna Borbenchuk, Mykyta Markov. Portrayal of Lingual-and-Cultural Realities in the Guidebook “A Girl in the Carpathians” by Méné Muriel Dowie. The article considers the linguistic and cultural realia of Hutsulshchyna, as described in the guidebook by a Scottish traveller, Muriel Dowie (1867-1945), as well as outlines the specificities of their portrayal in the English-language text. The study reveals that the history of travel literature dates back to Antiquity (descriptions of journeys for trade, colonization, medical treatment, participation in the Olympic Games) and shapes its traditions in the Middle Ages (geographical discoveries, the spread of Christianity, and pilgrimages). Subsequently, a specific style of travel narrative was developed, which helped navigate new territories safely, conveyed the flair of distant lands and admiration for architecture, etc. New narrative tools were eventually developed (tourism terminology, special language devices) and new notions such as guidebook, tourism, and tourism discourse came into use. It has been established that M.M. Dowie’s guidebook is a manifestation of gender consciousness and desire to advocate for the social and political advancement of women in society. To have an impact on the audience, the author resorts to artistry, expressiveness and metaphors, through which she describes her impressions of what she has seen, draws philosophical conclusions and encourages readers to explore the world. The article explores the language means that depend on the author's desire to mark her own route and reflect on socio-cultural phenomena (toponyms), to name the people she met during her travels (anthroponyms), describe new concepts and create interesting metaphors (neologisms), and express a special tone that conveys tenderness, diminutive features, irony or irritation (diminutives). Lexical devices such as augmentatives (exaggerated size of objects), pejoratives (ridiculing of certain situations), and dialectisms (emphasizing uniqueness and authenticity) contribute significantly to the expressiveness of the language as well as serve to convey local flair. Stylistic devices (metaphors, epithets, comparisons, hyperboles) accentuate the language and allow the reader to expand their knowledge of the author's aesthetic and literary talent. It has been concluded that the guidebook reflects M.M. Dowie’s unique style and depicts the leading motifs of the literary process of her time.

Keywords: linguistic and cultural realities; travel literature; guidebook; travelogue; Hutsul region.

Received: November 20, 2025

Accepted: December 5, 2025